

Kwaliteitsvolle zelfevaluatie bij GOK-scholen

Studiedag CNO

Woensdag 9 maart 2006

Opzet van de studieavond

1. Focus op de ervaringen van onderzoekers

- (P. van Petegem, J. Verhoeven, I. Buvens, J. Vanhoof)

2. Focus op de ervaringen van de inspectie

- (V. Pierlet, R. Vanotterdijk)
- Pauze

3. Focus op de ervaringen van schoolleiders

- (M. Bel, K. Vandensavel)

De implementatie van het gelijke onderwijskansendecreet I

Zelfevaluatie en beleidseffectiviteit
in Vlaamse scholen

HET GELIJKE ONDERWIJSKANSENBELEID ALS CASUS

Peter Van Petegem
Jef C. Verhoeven
Ina Buvens
Jan Vanhoof

Evaluatieonderzoek naar het
zelfevaluerend en
beleidsvoerend vermogen van
scholen en het ondersteunend
aanbod.

Prof. dr. P. Van Petegem
Prof. dr. J. Verhoeven
Ina Buvens
Jan Vanhoof

Een blik op de structuur

1. Situering van de studie
 1. Uitgangspunten van onderzoek
 2. Fasering en methodologie
 3. Onderzoeksvragen
2. Beantwoording van de onderzoeksvragen
3. Beleidsaanbevelingen
4. Vragen en discussie

Situering van de studie

Historische schets

- 1991 OVB
- 1993-1994 non-discriminatiebeleid
- 1994 Zorgverbreding
- 2000 Bijzondere noden (secundair onderwijs)

Situering van de studie

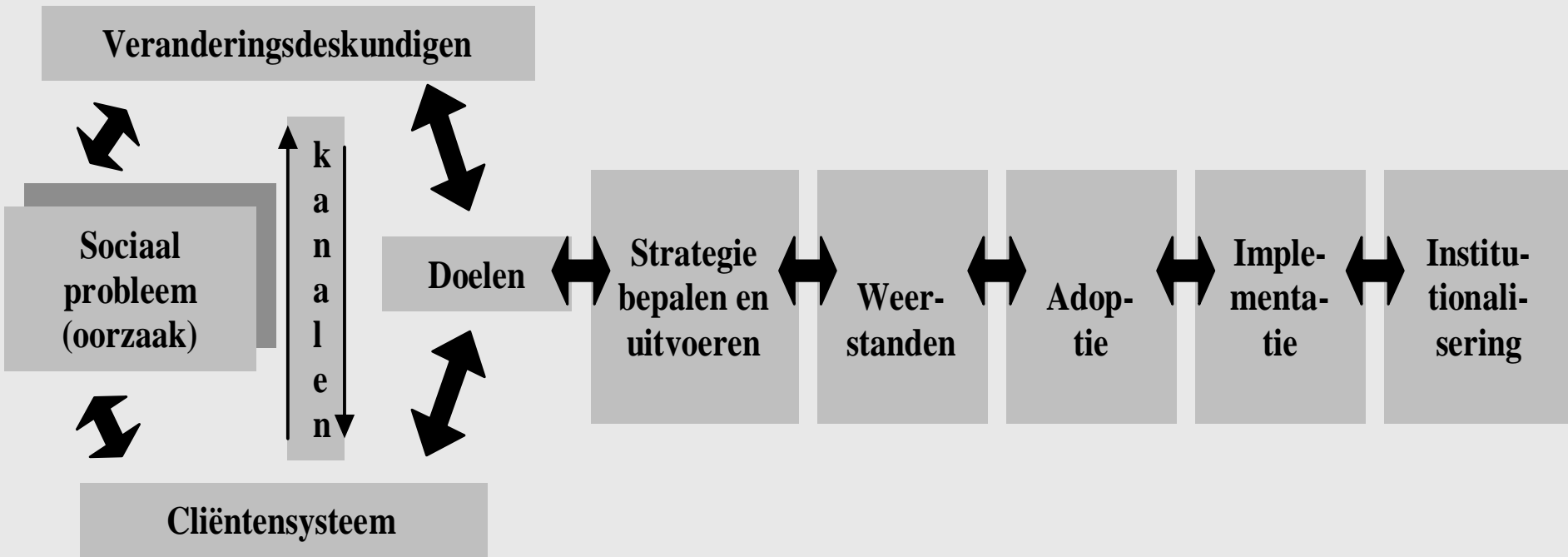
Invoering GOK-beleid

- 2002 GOK decreet
- Doelgroep: zowel allochtone als autochtone kansarme leerlingen.
- Het decreet wil de achterstand en uitsluiting van deze leerlingen bestrijden, maar daarnaast ook alle andere leerlingen optimale leer- en ontwikkelingskansen bieden.
- Drie pijlers:
 - het absolute inschrijvingsrecht,
 - de uitbouw van een lokaal gelijkekansenbeleid, en
 - een geïntegreerd ondersteuningsaanbod.

Situering van de studie

- Scholen krijgen meer autonomie
- Scholen krijgen aanvullende lestijden of een extra uren-leraar toegekend voor een periode van drie jaar
- Deze scholen werken in het eerste trimester van het eerste schooljaar een GOK-beleid uit
- Doelstellingen kunnen gekozen worden binnen volgende thema's:
 - 1) preventie en remediëring van ontwikkelings- en leerachterstanden,
 - 2) taalvaardigheidsonderwijs,
 - 3) intercultureel onderwijs,
 - 4) doorstroming en oriëntering,
 - 5) socio-emotionele ontwikkeling,
 - 6) leerlingen- en ouderparticipatie.
- School moet zelfevaluatie organiseren
- Inspectie na 3 jaar

Proces van planmatige sociale verandering

Beleidsvoerend vermogen van de scholen

1. doeltreffende communicatie
2. ondersteunende professionele en persoonlijke relaties
3. gezamenlijke doelgerichtheid
4. integraal en geïntegreerd beleid
5. gedeeld leiderschap
6. responsief vermogen
7. innovatief vermogen
8. reflectief vermogen

Situering: fasering en methodologie

	GOK-activiteiten op de scholen	Onderzoeksactiviteiten	
		Kwalitatief luik	Kwantitatief luik
Sept.-dec. 2002	Analyse van de beginsituatie & opstellen GOK-plan	Dataverzameling 1 m.b.t. het proces van de beginsituatie-analyse	Steekproeftrekking Instrumentontwikkeling voor survey 1
Jan.-aug. 2003	Uitvoering van het schoolspecifiek beleid	Data-analyse 1 van het proces van de beginsituatie-analyse	Survey 1
Sept.-dec. 2003		Dataverzameling 2 m.b.t. de uitvoering van het GOK-beleid	Data-analyse 1
Jan.-apr. 2004	Zelfevaluatie over het gevoerde beleid terzake	Data-analyse 2 van de uitvoering van het GOK-beleid	Instrumentontwikkeling voor survey 2
Apr.-jun. 2004	Bijsturing van het gevoerde GOK-beleid	Dataverzameling 3 over het proces van de zelfevaluatie	Survey 2 bij dezelfde steekproef

Situering: Enkele cijfers

- **Basisonderwijs:** doelpopulatie omvat 1801 scholen of 76% van alle scholen; 24% van de leerlingen is doelgroepleerling.
- **SO 1e graad:** doelpopulatie omvat 374 scholen of 56% van de scholen; 31% van de leerlingen is doelgroepleerling.
- **SO 2e en 3e graad:** doelpopulatie omvat 119 scholen of 16% van de scholen; 34% van de leerlingen is doelgroepleerling.

Situering: Onderzoeksvragen

1. Hoe kwaliteitsvol zijn de zelfevaluaties die scholen tijdens de GOK-cyclus dienen uit te voeren?
2. Hoe verloopt de vormgeving en implementatie van het GOK-beleid in scholen?
 - a. Waartoe gebruiken scholen de beschikbare GOK-uren?
 - b. Sluit de keuze van GOK-strategieën aan bij de bevindingen van de beginsituatieanalyse?
 - c. Wat vinden schoolleiders en leerkrachten de sterke en zwakke punten van het GOK-beleid en van de realisatie van het GOK-beleid in de eigen school?
3. Wat is de rol van de ondersteuningsdiensten bij het GOK-beleid? Is er een voldoende aanbod van nascholing en leer- of hulpmiddelen?

Een blik op de structuur

1. Situering van de studie
2. Beantwoording van de onderzoeksvragen
3. Beleidsaanbevelingen
4. Vragen en discussie

Bij vraag 1: Omtrent de doelgerichtheid van de zelfevaluatie

1. Lessen uit de interviews:

- De doelstellingen en het nut zijn bij leerkrachten onvoldoende gekend
- als een opgelegd iets ervaren, de voornaamste doelstelling blijkt vaak 'in orde zijn' te zijn

2. Lessen uit de survey (schoolleiders en GOK-leerkrachten):

- Doel van de zelfevaluatie: 'de beschikbare GOK-lestijden zo efficiënt mogelijk aanwenden' en 'een goed zicht krijgen op problemen van de leerlingen en het functioneren van de school'.

3. Leerkrachten zijn niet overtuigd van het belang van zelfevaluatie, schoolleiders wel. Leerkrachten worden te weinig betrokken bij het plannen van zelfevaluaties.

Bij vraag 1: Omtrent de selectie van zelfevaluatiethema's

1. Volgens de respondenten een beredeneerde en beargumenteerde keuze op basis van:
 - 'de resultaten van een zelfevaluatie binnen de school' en 'de bestaande indicaties dat het ten aanzien van de betreffende thema's in de school misloopt'Eerder pragmatische argumenten hebben een lage gemiddelde score. Voorbeelden zijn:
 - 'de beschikbaarheid van instrumenten', 'de veronderstelde noodzaak om bepaalde thema's op te nemen om leerlingen te kunnen doorverwijzen' en 'persoonlijke voorkeur'.
2. Veel scholen hebben alle thema's eerst oppervlakkig verkend om daarna een selectie verder te bestuderen. Scholen met ervaring hebben sneller gericht gewerkt.

Bij vraag 1: Omtrent de aanpak van de zelfevaluatie – Is de mentale context rijp?

1. De mentale condities zijn vaak niet gerealiseerd:
 - 'Het gebrek aan openheid binnen het team'
 - 'het gebrek aan een kritische ingesteldheid ten opzichte van het eigen functioneren'
 - Evaluatie en zelfevaluatie worden vaak nog als bedreigend ervaren.
 - Leerkrachten staan nog steeds op hun autonomie binnen hun klasmuren en voelen (zelf)evaluatie aan als een vorm van sociale controle.
2. Directeurs staan doorgaans positiever tegenover zelfevaluatie en zijn meer overtuigd van het nut ervan.
3. Leerkrachten en schoolleiders delen een weerstand ten aanzien van de papierlast die zelfevaluaties met zich meebrengen.

Bij vraag 1: Omtrent de aanpak van de zelfevaluatie - Belang van de timing

1. Veel respondenten rapporteerden problemen met de opgelegde timing.
 - Met andere prioriteiten bezig
 - Net een zelfevaluatie/doorlichting achter de rug
 - Interne spanningen
 - GOK-activiteiten en ABS tezamen
2. Te weinig tijd voor voorbereiding en sensibilisering.
3. Respondenten pleiten voor voldoende flexibiliteit in de planning van zelfevaluaties.

Bij vraag 1: Omtrent de aanpak van de zelfevaluatie - Voldoende systematisch?

1. Het belang van een systematische aanpak
 - vergroot de slaagkansen aanzienlijk
 - gaat doorgaans ook samen met betere informatieoverdracht en sensibilisering van het leerkrachtenkorps
 - brengt betrokkenen meer op één lijn wat de interpretatie van vragen en begrippen betreft
2. Vaststellingen omtrent de systematische aanpak. 80% van de schoolleiders is het (eerder) eens met de stelling dat:
 - de selectie van thema's weloverwogen was
 - de gegevensverzameling op een vooraf uitgewerkte strategie berustte en voldoende systematisch was
 - de vaststellingen eerst beschreven werden en dan pas beoordeeld
 - de zelfevaluatie opgevat werd als een cyclisch proces
 - er op zoek werd gegaan naar verklaringen

Bij vraag 1: Omtrent de aanpak van de zelfevaluatie - Gebruik instrumenten?

1. GOK-scholen gebruiken vaak elders ontwikkelde instrumenten
 - 2 op 3 scholen bij ABS, 3 op de 4 bij de eigenlijke GOK-zelfevaluatie
 - Voornamelijk instrumenten van de steunpunten en van de pedagogische begeleiding
2. Ook eigen instrumenten werden gebruikt
 - 15% bij ABS en 58% bij de eigenlijke GOK-zelfevaluatie
3. Een klein derde van de GOK-scholen gebruikte geen instrument bij ABS
4. Keuze voor het instrument ingegeven door praktische overwegingen en minder door conceptuele en methodologische motieven.

Bij vraag 1: Omtrent de betrokkenen en hun inbreng

	Plannen van de zelfevaluatie			Verzamelen van gegevens			Bespreeken van de resultaten		
	BaO	SO1	SO23	BaO	SO1	SO23	BaO	SO1	SO23
De directeur	90.6	78.1	69.4	68.5	51.3	34.7	94.5	87.5	83.3
De GOK-leerkracht(en)	85.7	89.3	90.4	96.8	92.3	94.5	97.2	95.2	91.8
Niet GOK-leerkrachten	21.2	12.5	10.3	71.8	59.9	61.8	94.3	65.8	64.7
Administratief personeel	2.6	4.0	9.1	10.3	38.4	40.9	5.2	27.2	27.3
Leerlingen	0.5	3.0	1.6	18.6	43.7	35.9	10.1	27.4	18.8
De participatie- of schoolraad	2.3	4.8	3.0	1.4	6.2	3.0	54.7	63.4	40.3
Ouders (buiten de PR/SR)	2.4	3.0	0.0	11.0	22.0	14.9	22.0	28.0	22.4
Schoolbestuur/IM	3.5	7.0	6.3	1.0	3.1	0.0	32.0	34.1	17.5
Scholengemeenschap	10.3	11.8	4.8	5.7	7.4	3.2	13.4	22.1	9.5
CLB	20.9	38.0	36.6	31.6	43.3	33.8	59.1	66.0	70.4
Ped. Begeleiding	55.7	41.1	37.9	17.0	13.5	9.1	50.0	29.1	27.3
Totaal	26.9	26.6	24.5	30.3	34.6	30.2	48.4	49.6	43.0

Bij vraag 1: Omtrent de resultaten van de zelfevaluatie

1. Gemiddeld spreken schoolleiders zich in de survey positief uit over de resultaten.
2. Het gemiddelde beeld verbergt een aanzienlijke variatie.

De resultaten van de GOK-zelfevaluatie	1	2	3	4	5	GEM
...geven een goed zicht op de sterke punten in onze schoolwerking.	0	3	9	58	30	4.14
...leverden strategieën op om GOK-problemen verder aan te pakken.	1	4	21	54	20	3.88
...geven een goed zicht op de problemen bij onze leerlingen.	3	8	17	50	22	3.80
...geven aanknopingspunten om onze GOK-strategieën te herformuleren.	1	9	20	50	20	3.79
...geven een goed zicht op tekorten in het handelen van onze leerkrachten.	1	7	23	56	14	3.75
...geven aanknopingspunten om de GOK-doelstellingen te herformuleren.	4	9	21	48	19	3.69
...zetten ons ertoe aan in de toekomst meer aan zelfevaluatie te doen.	3	6	31	47	14	3.63

Bij vraag 2: omtrent het gebruik van de beschikbare GOK-uren

clusters :

- BO & 1e graad SO: ontwikkelings- en leerachterstanden remediëren en leerwinst realiseren
- SO 2e & 3e graad: studie- en gedragsproblemen remediëren

Meeste scholen werken met thema's:

- 9/10 scholen: preventie en remediëring van ontwikkelings- en leerachterstanden (BO & 1e graad SO) of studie- en gedragsproblemen (2e & 3e graad SO)
- 1/3 scholen: taalvaardigheid
- 1/4 scholen: socio-emotionele ontwikkeling

Bij vraag 2: omtrent de aansluiting van GOK-strategieën bij bevindingen ABS

- Indicator 1: link tussen de in de ABS (diepgaand) onderzochte thema's en de eigenlijke GOK-doelen
→ duidelijke link maar omgekeerd tewerk gegaan? (+/-)
- Indicator 2: perceptie van de resultaten van de ABS
→ positieve tendens MAAR tegelijkertijd: bevestiging van wat men al lang wist → noodzaak / meerwaarde?
- Indicator 3: wijze waarop de keuze van de GOK-strategieën in scholen gemaakt is
→ betrokkenen: directie & GOK-lkn, in BO: ook andere lkn betrokken

Bij vraag 2: omtrent de sterke en zwakke punten van het GOK-beleid (in de school)?

- Bekendmaking van het nieuwe beleid door de overheid
- Verdeling & toekenning van het aantal GOK-uren
- Verschillen t.o.v. ZVB/OVB
- Noodzaak van GOK
- GOK-scholen of GOK in alle scholen?
- GOK in de scholen

Bij vraag 3: omtrent de rol van de nascholingsinitiatieven

- Vooral gevolgd door GOK-lkn en eventueel directie
- Overaanbod
- Onvoldoende aanbod voor kleuterscholen & scholen met ervaring
- Kwaliteit?
- Nood aan meer concrete en interactieve nascholingen
- Aanbod onvoldoende afgestemd op behoeften v/d scholen

Bij vraag 3: omtrent de rol van de pedagogische begeleidingsdiensten

- PB kunnen scholen enkel adviseren, niet sturen → onzekerheid blijft
- Beperkte begeleiding MAAR verantwoordelijk voor (te) veel scholen
- GOK-expertise?

Bij vraag 3: omtrent de rol van de CLB's

+

Toegankelijkheid

Positieve evolutie i/d
samenwerking: meer
ondersteuning aan lkn

-

Overbevraging van CLB's

Onvoldoende blijvende
opvolging van
problemen /
probleemln

Bij vraag 3: omtrent de rol van de steunpunten ICO, NT2 & ECEGO

- 1/2 scholen: tevreden over aanbod v/d steunpunten
- Ontevredenheid > onvoldoende aansluiting van de thema's / aanpak bij de doelgroep
- Ontevredenheid > scholen met ervaring voelen zich 'gebruikt' door steunpunten voor materiaalontwikkeling

Een blik op de structuur

1. Situering van de studie
2. Beantwoording van de onderzoeksvragen
3. Beleidsaanbevelingen
4. Vragen en discussie

Bevorder de gelijke onderwijskansen van leerlingen

De aandacht voor gelijke onderwijskansen mag niet afnemen. Het thema moet prominent op de beleidsagenda's aanwezig blijven. We willen daarbij pleiten voor een beleid dat zich concentreert op de leerlingen en de scholen die het meest gebaat zijn bij specifieke maatregelen.

Bevorder de gelijke onderwijskansen van leerlingen

Overheidsdiensten

- Vermijd versplintering bij het verdelen van de GOK-middelen.
- Ga bij het toekennen van het aantal GOK-uren aan scholen uit van een zinvol minimum.
- Vermijd het ontstaan van de indruk bij GOK-scholen dat zij alle lasten krijgen.
- Verantwoord de aandacht voor gelijke onderwijskansen.
- Integreer het gelijke onderwijskansenbeleid in bestaande beleidsinitiatieven.
- Stimuleer de ontwikkeling van netwerken van schoolleiders en (GOK)leerkrachten met het oog op het uitwisselen van ervaringen en het bespreekbaar maken van problemen en oplossingen inzake gelijke onderwijskansen.

Bevorder de gelijke onderwijskansen van leerlingen

Ondersteuningsdiensten

- Stimuleer de ondersteuningsdiensten (pedagogische begeleiding, CLB's, steunpunten en nascholingsinstituten) tot het voeren van een geïntegreerd beleid inzake gelijke onderwijskansen.
- Creëer transparantie in de wildgroei van de GOK(- en zorg)nascholingen.
- Stel gebruiksklare instrumenten ter beschikking voor de invoering van GOK en promoot good practices.
- Maak de beschikbare GOK-instrumenten en good practices gratis toegankelijk voor scholen.

Bevorder de gelijke onderwijskansen van leerlingen

School, schoolleiding en leerkrachten

- Elke school is een GOK-school.
- Beschouw gelijke onderwijskansen als een verantwoordelijkheid voor de hele school.
- Verminder de planlast voor leerkrachten.
- Niet elke leerkracht is een geschikte GOK-leerkracht.

Onderzoek

- Onderzoek de impact van het gelijke onderwijskansenbeleid op de gelijkheid van kansen in het kleuter-, lager- en secundair onderwijs.
- Bestudeer de participatie van ouders aan het schoolbeleid en de betrokkenheid van ouders bij de schoolse activiteiten van hun kinderen.

Bevorder de aanpak van grote planmatige veranderingen

We willen de overheid aanbevelen een beleid uit te stippelen dat de scholen niet alleen inhoudelijke autonomie maar ook meer vormelijke en tijdsgerelateerde autonomie toekent, en dat zonder onduidelijk te worden over de door de overheid vooropgestelde verwachtingen.

Bevorder de aanpak van grote planmatige veranderingen

Overheidsdiensten

- Onderzoek steeds de noodzaak van grote planmatige veranderingen op macroniveau en verantwoord de noodzaak ervan ten aanzien van het onderwijsveld. Doseer de verplichtingen die op scholen toekomen.
- Bied perspectieven op langere termijn.
- Geef scholen niet alleen een inhoudelijke maar ook een vormelijke en tijdsgerelateerde autonomie.
- Communiceer duidelijk over wat de overheid van scholen verwacht en wat scholen van de overheid mogen verwachten.

Bevorder de aanpak van grote planmatige veranderingen

Ondersteuningsdiensten

- Verzeker de aansluiting van de beschikbare ondersteuningsdiensten bij alle noden van de betrokken scholen.
- Creëer formatieve evaluatiemomenten.
- Stel de ondersteuningsdiensten in staat de aan hen vooropgestelde verwachtingen waar te maken.

School, schoolleiding en leerkrachten

- Ga bewuster om met de beschikbare autonomie.

Onderzoek

- Onderzoek de succesfactoren en hinderpalen bij het implementeren van grote planmatige sociale veranderingen.

Bevorder de beleidseffectiviteit van scholen

Het bevorderen van de beleidseffectiviteit van scholen moet een zeer hoge beleidsprioriteit zijn.

Bevorder de beleidseffectiviteit van scholen

Overheidsdiensten

- Informeer het beleid van scholen. Maak van overleg, samenwerking en reflectie een structureel onderdeel van de opdracht van leerkrachten.
- Bevorder de competenties van directies en het middenkader in scholen.
- Stimuleer de ontwikkeling van netwerken van schoolleiders en leerkrachten met het oog op het uitwisselen van ervaringen en het bespreekbaar maken van beleidsgerichte problemen en oplossingen.

Bevorder de beleidseffectiviteit van scholen

Ondersteuningsdiensten

- Organiseer de pedagogische begeleidingsdiensten niet alleen vakgericht.
- Maak nascholingen meer op maat van de school.

School, schoolleiding en leerkrachten

- Focus inspanningen op de noodzakelijke voorwaarden die moeten vervuld zijn om überhaupt van beleidsvoering te kunnen spreken.

Onderzoek

- Inventariseer de kenmerken van scholen die effectief beleid voeren en onderzoek waarom sommige scholen aan die kenmerken voldoen en andere niet.

Bevorder het zelfevaluerend vermogen van scholen

Verhoog de bereidwilligheid en de capaciteiten van scholen om tot kwaliteitsvolle zelfevaluaties te komen.

Bevorder het zelfevaluerend vermogen van scholen

Overheidsdiensten

- Stimuleer het uitvoeren van zelfevaluaties als vorm van kwaliteitsbewaking in Vlaamse scholen.
- Professionaliseer en ondersteun scholen in het uitvoeren van zelfevaluaties.
- Breid de batterij van beschikbare zelfevaluatie-instrumenten verder uit.

Ondersteuningsdiensten

- Werk samen om aan scholen een pakket van ondersteuning en nascholing aan te bieden dat zowel inhoudelijk als methodologisch tegemoet komt aan de bestaande behoeften.

Bevorder het zelfevaluerend vermogen van scholen

School, schoolleiding en leerkrachten

- Maak van reflectie een strategisch doel in het schoolfunctioneren.
- Geef betrokkenen een stem.
- Start met relevante maar beheersbare thema's.

Onderzoek

- Vergroot de kennisbasis omtrent het beoordelen van de kwaliteit van zelfevaluaties.

Een blik op de structuur

1. Situering van de studie
2. Beantwoording van de onderzoeksvragen
3. Beleidsaanbevelingen
4. Vragen en discussie

De implementatie van het gelijke onderwijskansendecreet I

Zelfevaluatie en beleidseffectiviteit
in Vlaamse scholen

HET GELIJKE ONDERWIJSKANSENBELEID ALS CASUS

Peter Van Petegem
Jef C. Verhoeven
Ina Buvens
Jan Vanhoof

Evaluatieonderzoek naar het
zelfevaluerend en
beleidsvoerend vermogen van
scholen en het ondersteunend
aanbod.

Prof. dr. P. Van Petegem
Prof. dr. J. Verhoeven
Ina Buvens
Jan Vanhoof